

KAFKAS ÜNİVERSİTESİ

**EBU'L HASAN HAKKANÎ UYGULAMA VE ARAŞTIRMA
MERKEZİ**

SEYYİD EBU'L HASAN HAKKANÎ VAKFI

I.ULUSLARARASI HAKKANÎ SEMPOZYUMU

BİLDİRİLER KİTABI

KARS, 2012

KARS KALESİ CİVARINDA TARİHİ YAPILAŞMA VE BAZI GÖZLEMLER

Kafkas Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi

Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü

Sanat Tarihi Anabilim Dalı

Arş. Gör. Muhammet ARSLAN

muhammetarslan25@gmail.com

ÖZET

İlk kez M. Ö. VIII. yüzyılda Urartular tarafından inşa ettirilen, daha sonra da Saltukoğulları tarafından ve 1579 yılında da IV. Murat'ın emri ile Lala Mustafa Paşa tarafından son şekli verilen Kars Kalesi ve çevresi, özellikle Selçuklu ve Osmanlı dönemlerindeki imar faaliyetleri ile oldukça şenlikli bir yer haline gelmiştir.

Başta iç kaledeki tarihi yapılaşma olmak üzere; kale çevresindeki cami, hamam, saray, köprü ve birçok sivil mimarlık örneğinin yanı sıra Hristiyanlık mimarisine ait eserler, yıllardır süre gelen bilinçsiz yapılaşmanın ortasında kalmıştır. Tarihi kültür varlıklarını adeta tehdit eder duruma gelen bilinçsiz yapılaşma ve müdahaleler sonucu ortaya çıkan olumsuz görüntü, 21. yüzyıl Türkiye'sine kesinlikle yakışmamaktadır.

Bu bildiride kale ve çevresindeki tarihi kültür varlıklarının etrafında kümelenen bilinçsiz yapılaşma ve müdahaleler üzerinde durulacak ve çözüm yolları sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kars Kalesi, Mimari, Restorasyon, Kültür, Osmanlı.

HISTORICAL CONSTRUCTIONS AND SOME OBSERVATIONS IN THE AROUND KARS CASTLE

ABSTRACT

The Castle of Kars was built by Urartu for the first time. Then, by Saltukoğulları and its final form with the order with IV. Murad's given. Especially it has become a place with a very festive with for reconstruction activities in the Seljuk and Ottoman periods.

Particularly historic building in the inner castle; around the fortress mosques, public baths, palaces, bridges and architecture of Christianity; as well as many works belonging to the civil architecture samples remained in the middle of the unconscious constructions period of years. Cultural heritage and inversions almost threatening condition resulting from a negative image from unconscious constructions; certainly doesn't suit 21. century of Turkey.

In this paper, clustered around the castle and the surrounding historic cultural heritage and ways of solution will focus on the unconscious structuring and interventions.

Keywords: Castle of Kars, Architecture, Restoration, Culture, Ottoman.

Bir Sanat Tarihçinin gözlem gücü ve görsel zekâsı ne kadar güçlü ise baktıklarından çıkaracağı dersler de o kadar güçlü olur. Tarihi kültür varlığına yönelen gözler, sadece o eserin biyografisini çıkarmaz; aynı zamanda eserin o an içinde bulunduğu güllük gülistanlık ya da içler acısı durumunu da idrak eder, etmeli.

İşte böyle bir gözlem gezisi sırasında, Kars Kalesi başta olmak üzere çevresindeki tarihi yapılaşmayı güçlü bir gözlem sonucu gözlemleyenler, kendinden öncekiler başta olmak üzere hem kendini hem de kendinden sonrakileri sorumluluk altına alır.

07.10.2012 günü Kars Kalesi civarına yaptığım gözlem gezisi, mesleğimin bana getirdiği aşırı yükün ne kadar da ağır olduğunun bir göstergesi oldu. Mesleğim gereği, güzel ülkemizin 81 vilayetinden yaklaşık 60 kadarını gezme fırsatım oldu, çoğunu da ilçeleriyle beraber. Ancak Kars'ta gördüğüm olumsuz manzara, Anadolu'nun hiçbir şehrinde bu denli mazlum değildi. Hani hep derler ya; beyaz, uykusuz, uzakta diye... Adeta beyaz, **uykuda** ve uzakta bir şehir görünümü... Evet, uykuda diyorum. Çünkü var olan manzara, şehirde yaşayanların ve şehri yönetenlerin nasıl bir derin uykuda olduklarının açık bir göstergesidir.

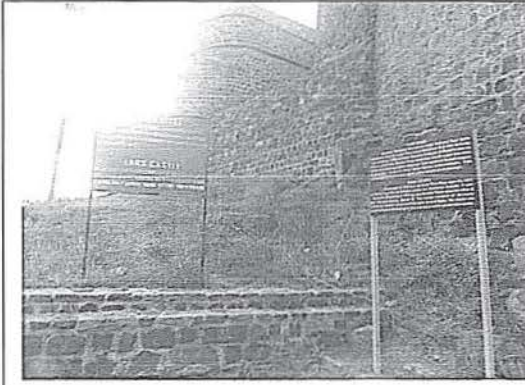
Bildirinin sunulması esnasında (13.10.2012 Cumartesi – 09.00/10.30 Hoca Ahmet Yesevi Oturumu), keşke şehirlerimizi yöneten büyüklerimiz de bizleri dinlemiş olsaydı. Vali, Belediye Başkanı, Belediye Meclis Üyeleri, İl Kültür ve Turizm Müdürü, Müze Müdürü ve memurları, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Müdürü, üyeleri ve çalışanları...

Biz akademisyenler yol gösteririz. Sanat Tarihçiler olarak manzarayı gözler önüne serer ve çözüm yolları sunmaya çalışırız. Yerel yöneticilerimiz Sanat Tarihi eğitimi almamış olabilirler, tarihi kültür varlıklarına nasıl davranılması gerektiği bilincinde olmamış olabilirler; ama bunların hiçbirisi şehirdeki maddi ve manevi varlıkların olumsuz görüntüsünü engellemeye engel teşkil etmez. Nitekim yöneticiler, sivil çalışma alanları ne olursa olsun, şehirdeki her

olumsuzluk konusunda fikir sahibi olmalı ve çözüm yollarını da tek başlarına değil özellikle üniversitelerden alanında uzmanlaşmış kişilerden destek alarak yapmaları çağdaş dünyamızın en önemli gereğidir.

Sanat Tarihçinin en önemli belgesidir slaytlar. Her bir slayt, hem tarihi kültür varlığının resmi belgesidir hem de “O An”ın en güçlü belgesidir. Söyleyeceklerimi baştan söyledim, şimdi çok fazla konuşmadan aşağıdaki slaytlar üzerinden Kars Kalesi başta olmak üzere civarını gözlemleyelim.

Sorunlar ve Çözüm Önerileri

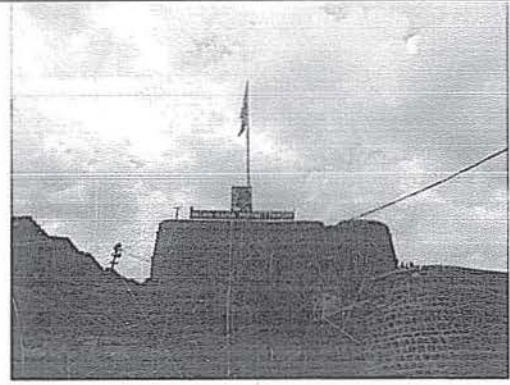

Sorun

Kale girişinde, iki ayrı tanıtım tabelası var. Birisi yaklaşık 20 yıldır orda iken, sonraki yıllar yenisi eklenmiş.

Çözüm

Eski tabela derhal kaldırılmalı ve yeni tabela da derhal değiştirilmelidir. Yeni tanıtım levhası, üzerinde yapının planının da bulunduğu ayrıntılı bir mimari ve süsleme tanıtımının yapıldığı ve sonuna da eserle ilgili kaynakçanın eklendiği şekilde olmalıdır.

Sorun

Kalenin üstünde yer alan ve çocukluk günlerimden kalan Atatürk levhası, üzerindeki pas lekelerinin yağmur suları ile akması sonucu yapıya zarar vermektedir.

Çözüm

Tabela, bir an önce yenisiyle değiştirilmelidir.

Sorun

Kaledeki Celal Baba Türbesi önündeki bu ağaç, dinimize hurafe ile yaklaşanların uğrak mekânı olmuş, ağaç çal-çaputla doldurulmuştur.

Çözüm

Ağacın kesilmesinden başka çözüm yolu görünmüyor.

Sorun

Kale içerisindeki iç kale mescidi, kullanılmadığından dolayı içler acısı bir durumdadır. Giriş kapısı, ne olduğu belli olmayan bir sundurma ile çevrilmiştir.

Çözüm

“Tarihi eserleri yaşatan insan nefesidir” anlayışıyla bir an önce asıl işlevine döndürülmeli, giriş kapısındaki ucubelik kaldırılmalı ve yapının taşlarına çivilenen tabela acilen kaldırılmalıdır.

Sorun

İç Kale Meydanı, araçların ulaşabileceği mekân haline getirilmiş ve araç parkına müsaade edilmiştir.

Çözüm

Dünyanın hiçbir yerinde görülmeyen bu

Sorun

Kale içerisindeki çöp kutuları ve estetikten yoksun elektrik direkleri. Bize özgü bir hastalık olan savaş topunun sergilenmesi.

Çözüm

Çöp kutuları ve elektrik direkleri, daha estetik

uygulamaya bir an önce son verilmelidir. Kazılarla meydandan çıkarılacak tarihi kültür varlıkları, araç parkının altında kalmamalıdır.

şekilde değiştirilmeli ve hatta mümkünse elektrik direkleri kaldırılmalıdır. Topun sergilenme yeri kale değil, müzedir.

Sorun

İç Kale Meydanı'nda halka açık konserler verilmektedir. Orkestranın desibel yüksekliği bir kenara, sadece seyircinin alkışı dâhi her bir taşa büyük zarar vermektedir.

Çözüm

Dünyanın hiçbir yerinde görülmeyen bu uygulamaya bir an önce son verilmelidir.

Sorun

Kaleye çıkan yolun başında bulunan tarihi çeşme, oldukça harap durumdadır.

Çözüm

Yerli ve yabancı ziyaretçilerin geçiş güzergâhındaki tarihi çeşme, bir an önce restore edilerek orijinal görünümüne kazandırılmalıdır.

Sorun

Evliya Külliyesi'nin bahçe duvarına asılan çamaşırlar.

Sorun

Kale eteğindeki Vaizoglu Camii, etrafındaki gecekondu ile çevrelenmiştir. Ve üzerinde

Çözüm

Suç; çamaşırları asan vatandaşın değil; insanlara tarihi eserlere nasıl davranılması gerektiği konusunda yeterli eğitimi veremeyen bizlerdedir. Bu da, Sanat Tarihi eğitiminin eğitimin her kademesinde zorunlu olarak verilmesi gerektiğinin açık bir kanıtıdır.

Sorun

Tarihi Osmanlı konutu yıkılmak üzeredir. Bitişğine betonarme saçma bir yapı ilave edilmiş ve duvarına da kitabeli bir taş yerleştirilmiştir.

Çözüm

Oldukça tahrip olan eseri kurtarma amaçlı ne yapılması gerekiyorsa bir an önce yapılmalıdır. Umarım bu yazı yayınlanıncaya kadar hayatını koruyabilir! Yanındaki saçma yapı bir an önce yıkılmalı ve üzerindeki kitabeli taş gerekli incelemeler yapıldıktan sonra müzeye kaldırılmalıdır.

yapıya çivilenen tanıtım levhasına sahiptir.

Çözüm

Tarihi caminin etrafındaki gecekondular temizlenmeli; böylece hem eser hem de gecekondularda yaşayan insanımız insanca yaşama hakkını elde etmelidir. Ayrıca yapıya çivilenen levha acilen kaldırılmalıdır.

Sorun

Osmanlı konutunun hemen yanındaki Ahmet Tevfik Paşa Konağı, yıkılmaya meyilli bir durumdadır. Tavanı süslü ikinci katına çıkmak mümkün değildir.

Çözüm

Çok acil restorasyon çalışmaları başlatılıp, restorasyon sonrası da tekrar bu hale getirmemek için uğraş verilmelidir. Topluma yararlı bir amaç için aktif kullanıma açılmalıdır.

Sorun

Yakın tarihlere kadar kullanılan Muradiye Hamamı, adeta sarhoş ve fuhuş yuvası haline gelmiştir. Etrafı belli belirsiz yapılarla çevrelenmiştir.

Çözüm

Bir an önce etrafındaki yapılardan arındırılması gereken yapı, kapsamlı restore edilerek; aktif halde asıl işlevine döndürülmelidir.

Sorun

Tarihi Cumama Hamamı, acınacak bir durumdadır. Yine Muradiye Hamamı gibi sarhoşların mekânı olarak kullanılmaktadır.

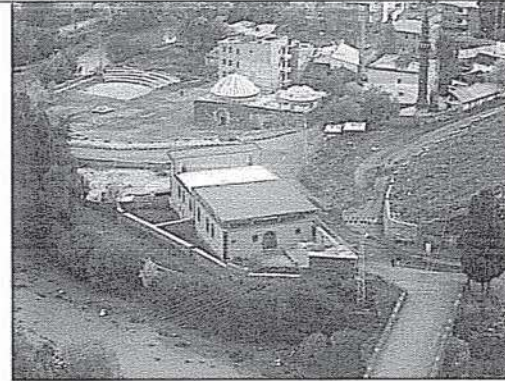
Çözüm

Derhal restorasyon çalışmaları başlatılıp, asıl işlevine uygun olarak faaliyete geçirilmelidir.

Sorun

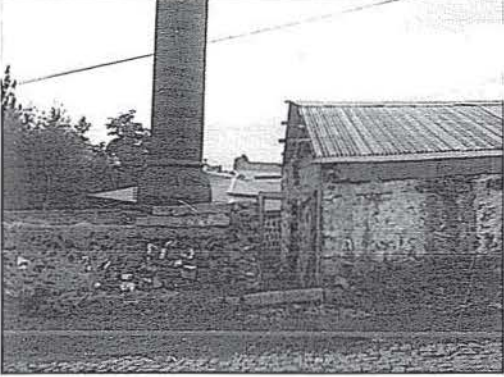
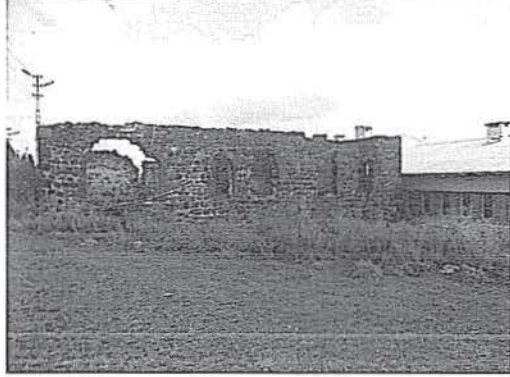
Yanına yaklaşıncaya kadar tarihi bir kilise olduğu anlaşılamayan Eski Kilise, duvarlarını kaplayan kalın sıva tabakalarına sahiptir. Üst örtüsü tamamen yıkılmıştır.

Sorun

Yapılan restorasyon çalışmalarıyla adeta katledilen Namık Kemal Evi için yapılacak herhangi bir müdahale bulunmamaktadır.

Çözüm

Çözüm Kapsamlı bir restorasyon çalışmasına tabi tutularak; beden duvarlarındaki sıva tabakasından kurtarılmalı ve üst örtüsü tamamen aslına uygun olarak yenilenmelidir.	Yapılan restorasyon çalışmalarıyla adeta katledilen Namık Kemal Evi için yapılacak herhangi bir müdahale bulunmamaktadır.
 Sorun Dinimiz başta olmak üzere tarih ve kültürümüze büyük bir saygısızlık olarak hemen yanı başında ahır vardır. Yapı gecekondularla adeta görünmez hale gelmiştir. Çözüm Bir an önce etrafındaki gecekondular temizlenmeli ve yapıya ilave edilen saçma bölümler kaldırılmalıdır.	 Sorun Beylerbeyi Sarayı bitişiğindeki okul binasının çatısından akacak olan yağmur ve kar suları, tarihi yapının beden duvarlarına zarar vermektedir. Çözüm Kapsamlı bir restorasyon geçirmesi gereken yapının hemen bitişiğindeki okul binasının derhal kaldırılması gerekmektedir.

Sorun

Borluk içme suyunun üstünde yer alan Büyük Abdi Ağa Camii, yapıyı gölgeleyen modern binalarla çevrelenmiştir. Altından geçen dere suyu, pislik içerisindedir.

Çözüm

Etrafındaki yapılaşma bir an önce temizlenmeli ve dere suyu çok acil ıslah edilmelidir.

Sorun

Kaynaklarda adı geçmeyen türbe, yıkılmaya yüz tutmuş durumdadır.

Çözüm

Çok acil restorasyona ihtiyacı vardır.

Sorun

Dış Kale'yi çevreleyen burçlardan biri olan bu eser, ortadan kaybolmaya aday eserlerden biridir.

Çözüm

Evliya Külliyesi içindeki burç gibi acilen onarıma alınmalıdır.

Sorun

Etrafındaki gecekondular nedeniyle tam olarak seçilemeyen Beşik Kilise, sarhoşların mekânı olmuş durumdadır.

Çözüm

Çok acil restorasyona tabi tutulmalıdır.